

**Dr. Ledia DUSHKU**  
**(Tiranë)**

## **SHOQËRIA “SHKIPNIA” DHE ISA BOLETINI**

Viti 1913 nuk qe i lehtë për shqiptarët në Kosovë. Shpresat dhe optimizmi i shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë, më 28 nëntor 1912, u venitën shpejt. Konferenca e Ambasadorëve në Londër dhe vendimi i 22 marsit të 1913 për kufirin verior të shtetit shqiptar, i vendosi ata nën një sundim të ri, atë serb. Duke lënë mënjane interesat strategjike, të cilat influencuan vendimin e Fuqive të Mëdha, absolutisht që, vija e kufirit shkonte në linjë të kundërt, si me përbërjen etnike, edhe me arsyet ekonomike të zonës. Krahë ndjenjës nacionaliste të papërmbyshur, çka do të nxiste reagimin e vazhdueshëm të shqiptarëve, ata kishin më shumë se një shkak të fortë dhe të përhershëm pakënaqësie. Një numër i madh i banorëve të pjesës fushore u shkëputën nga qytetet e tyre tregtare. Kuptoj, shprehej zëvendës konsulli britanik në Shkup Peckham, se Fuqitë do të propozojnë masa për të krijuar kushte të veçanta tregtie në Gjakovë, Pejë e Prizren, por vijonte ai, dyshoj që Qeveria serbe të ndërmarre ndonjë nga detyrimet e saj dhe, akoma më shumë nëse zyrtarët e vegjël të xhandarmërisë dhe të doganës, tek bashkëpunimi

besnik i të cilëve do të varet zbatimi i këtyre masave, do t'i trajtojnë shqiptarët në mënyrë të drejtë<sup>1</sup>.

Nga ana tjetër, duket se kufiri ishte ravijëzuar në mënyrë të tillë që të linte të gjithë tokën e mirë bujqësore jashtë Shqipërisë. Shqiptarët që banonin pranë tij, në vijë paralele me zonën midis Prizrenit dhe Gjakovës, duke parë realisht tokën pjellore, prej së cilës ishin dëbuar nga pushtimi sllav, kishin arsye të irritoheshin<sup>2</sup>. Pa asnjë justifikim të arsyeshëm ekonomik, kufiri i ri do të ndërpriste lidhjet e popullsisë së Matit, Lurës, Dardhës, madje edhe një pjesë të Lumës, me zonën e Dibrës, i vetmi treg i hapur vendas në momentin që flasim. Në kushtet kur shteti shqiptar ishte i varfër dhe qeverisja e tij jo fort e konsoliduar, mundësia që ata të bindeshin si qytetarë të rregullt, qe thuajse zero.

Kalimi i kufirit të pakonceptueshëm dhe të papranuar prej tyre, mbetej alternativa e vetme, veprim ky që do t'i etiketonte ata si të pabindur dhe renegatë nga fqinjët e tyre serbë. Gjithashtu, vija kufitare i përjashtonte banorët edhe nga vendet e shenjta përreth Dibrës, ku zakonisht shehlerët zgjidhnin, pa ankime të mëtejshme, konfliktet e të gjitha llojeve. Shpeshherë këto veprime kishin vlerë praktike më të madhe se manastiret e boshatisura dhe kishat e papërdorura, mbi të cilat bazoheshin shpeshherë pretendimet territoriale të shteteve të krishtera ballkanike. Efektet e vijës së re të kufirit qenë të menjëhershme. Doganat filluan të zbatojnë tarifat

---

<sup>1</sup> *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (tetor-dhjetor 1913)*, përgatiti për botim Valentina Duka, Tiranë: Botimet "Toena", 2012, f. 120, Raport i zëvendës konsullit britanik në Shkup, Peckham për Crakanthorpe në Beograd, Shkup, 22 shtator 1913; Gazmend Rizaj, *Shqipëria e Sipërme 1800 - 1913. Në projektet dhe traktatet e Fuqive të Mëdha dhe shteteve ballkanike*, Prishtinë: Instituti Albanologjik, 2011, f. 460.

<sup>2</sup> *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (tetor - dhjetor 1913)*..., f. 120, Raport i zëvendës konsullit britanik në Shkup, Peckham për Crakanthorpe në Beograd, Shkup, 22 shtator 1913.

serbe për mallrat e padeklaruar, që kishin hyrë përpara aneksimit. Ky veprim shokoi ndjenjat e banorëve dhe tregtarëve të ndryshëm, për të cilët detyrimet doganore konsideroheshin pjesë e sistemit të kapitulacioneve, ende në fuqi. Nga ana tjetër, serbët filluan të mblihdnin detyrimet e prapambetura të taksave osmane, edhe pse një pjesë e tyre ishin anuluar në mënyrë formale prej Portës së Lartë<sup>3</sup>. Ata filluan të aplikojnë taksën mbi tokën, pavarësisht sasisë së prodhimit. Zbatimi i një politike të tillë fiskale, në mënyrë të përsheptuar, mbi një vend të mësuar me taksa të buta dhe të paaftë për të paguar për shkak të varfërisë dhe trazirave të Luftërave Ballkanike, rriti natyrshëm pakënaqësinë e shqiptarëve. Me politikën e ndjekur, duket se serbët e kishin harruar historinë e tyre të një shekulli më parë, e cila përbënte një provë dhe tregonte sesa i rrezikshëm mund të bëhej një popull, kur vendosej me shpatulla pas murit. Nëse ushtarët serbë kishin qenë më të zotë se jeniçerët, trupat e paorganizuara të shqiptarëve mund të ishin, gjithashtu më të aftë sesa taksat e Karageorgjeviçit, shprehej britaniku Peckham në raportin dërguar eprorëve të tij në Londër<sup>4</sup>.

Sakaq shqiptarët ndjenë edhe dhunën verbale serbe e malazeze, si një politikë të mirëmenduar për t'i hedhur ata në revolta, në mënyrë që më tej të justifikoheshin përdorimi i dhunës fizike ndaj tyre. Në letrën dërguar Ismail Qemal Vlorës, më 26 gusht 1913, Rexhep Mitrovica vinte në dukje se në Dibër, Tetovë e Mitrovicë shtypjet, të rrahurat e torturat nën të cilat vuanin popullsitë e këtyre krahinave, bëheshin përditë e më të rënda. E ndërsa barbarizmat në popull dita-ditës zgjeroheshin, morali dobësohej dhe popullsia

---

<sup>3</sup>Po aty. f. 123, Raport i zëvendës konsullit britanik në Shkup, Peckham për z. Crakanthorpe. Ky i fundit ia transmeton ministrit të Jashtëm, Grey, Beograd më, 2 tetor, 1913.

<sup>4</sup>Po aty.

largohej. Krahas shtetit amë, Shqipërisë, një pjesë e konsiderueshme largohej në drejtim të Perandorisë Osmane. Mirëpo, edhe aty ata që nuk ishin itihatçinj, dëboheshin e të mjerët merrnin rrugët e Selanikut, Pireut e Aleksandrisë, ku fatkeqësisht i priste një fat më i lig<sup>5</sup>. Në ambientet publike në Kosovë e zonat përreth, nuk vonuan të artikuloreshin deklarata që flisnin hapur edhe për shpërndarjen e kamionëve me dinamit, me qëllim shfarosjen e të gjithë shqiptarëve, apo kërcënime për të burgosur gratë e Hasan Prishtinës, Isa Boletinit dhe të tjerëve, nëse burrat e tyre nuk dorëzoheshin. Në rastin e H. Prishtinës, veprimi konsiderohej veçanërisht skandaloz, pasi ai ishte larguar nga territori serb me leje nga Beogradi<sup>6</sup>.

Shtimi i veprimeve agresive serbe dhe situata në Ballkan, e favorizuar nga shpërthimi i Luftës së Dytë Ballkanike, nxiti reagimin e shqiptarëve, i cili erdhi duke u përshkallëzuar derisa kulmoi me Kryengritjen e Dibrës, në shtator 1913. Kryengritësit çliruan Dibrën, Gjakovën, rrethuan Prizrenin e marshuan në drejtim të Gostivarit e të Strugës. Qeveria e përkohshme e Vlorës u ndodh përballë një situatë mjaft delikate e të vështirë. Në gjirin e saj kishte anëtarë si Hasan Prishtina (ministër i Bujqësisë), por edhe të tjerë rreth saj si Bajram Curri e Isa Boletini që kërkonin mbështetje të hapur e të fuqishme për kryengritësit<sup>7</sup>. Nga ana tjetër presioni nga Beogradi zyrtar që i madh. Për të përligjur politikën e tij dhe dhunën ndaj popullsisë shqiptare, ai akuzoi drejtpërsëdrejti Qeverinë e përkohshme të Vlorës, austro-hungarezët, bullgarët e osmanët, se qëndronin prapa

<sup>5</sup> Arkivi i Institutit të Historisë (më tej: AIH), A-IV-335 (Materiale arkivale (maj 191-shtator 1913), Letër e Rexhep Mitrovicës për Ismail Qemalin, Selanik, 13 gusht 1329\ 26 gusht 1913.

<sup>6</sup> Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (tetor - dhjetor 1913)..., f. 123 - 124, Raport i zëvendës konsullit britanik në Shkup, Peckham për z. Crakanthorpe. Ky i fundit ia transmeton ministrit të Jashtëm, Grey, Beograd më, 2 tetor 1913,.

<sup>7</sup> Paskal Milo, *Politika e Jashtme e Shqipërisë (1912 - 1939)*, Tiranë: Botimet "Toena", 2013, f. 76.

kryengritësve si nxitës, frymëzues dhe mbështetës të tyre. Sipas profesor Paskal Milos, në rrethanat e krijuara I. Qemali mbajti të vetmin qëndrim që mund të gjykohej i matur.

Qeveria nuk u angazhua hapur në përkrahjen e kryengritjes, nuk i dërgoi armë dhe bëri thirrje për një rregullim paqësor të konfliktit, tërheqjen e forcave serbe dhe shmangien e përplasjeve nga ana e shqiptarëve<sup>8</sup>. Kryengritja e Dibrës nuk vazhdoi gjatë. Ajo u shtyp nga kundërveprimi i trupave serbe. Sipas studiuesit bullgar George Georgiev, arsytet e dështimit duhet të kërkojnë në mungesën e planeve dhe veprimeve të përbashkëta dhe të harmonizuara; mungesën e bashkëpunimit ndërmjet njësive, mungesën e artilerisë dhe të një komandanti të njohur dhe të mbështetur nga të gjithë, mungesa e përkrahjes së premtuar nga Esat Pashë Toptani dhe mobilizimi i shpejtë i trupave serbe<sup>9</sup>. Mungesa e ndihmës financiare dhe e mbështetjes ndërkombëtare ishte gjithashtu një problem.

Në morinë e arsyeve të lartpërmendura, do të veçonim mungesën e organizimit dhe drejtimit të kryengritjes. Kjo arsye mund të ketë shërbyer si shkas për veprimtarët nacionalistë shqiptarë për të themeluar një komitet apo shoqëri, që do të bashkërendonte aksionet e tyre në të ardhmen. Pikërisht këtu nis e merr jetë edhe “Shkipnia”, krijimi i së cilës relatohet nga zëvendës konsulli britanik në Manastir, në raportin e datës 14 tetor 1913, mbi trazirat në kufirin serbo - shqiptar<sup>10</sup>. Ky informacion përforcohet në janar e shkurt të vitit 1914, në dy raporte vijuese, ku diplomati i lartë jep statutin e

---

<sup>8</sup>Po aty.

<sup>9</sup> Gabor Demeter, Csaplar-Degovics Kristzian, “*Marrëdhëniet shqiptaro-bullgare gjatë Luftërave Ballkanike dhe kryengritja shqiptaro-maqedonase (Lufta e Tretë Ballkanike)*”, në: 100 vjet Pavarësi. Aktet e Konferencës Shkencore Ndërkombëtare, Tiranë: Botimet Albanologjike, 2014, f. 271.

<sup>10</sup> *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (tetor-dhjetor 1913)*..., f. 242-243, Raport i zëvendës konsullit britanik në Manastir, Greig për z. Crakanthorpe në Beograd, Manastir, 14 tetor 1913.

shoqërisë, disa prej anëtarët, shtrirjen dhe disa aspekte të veprimtarisë së saj<sup>11</sup>.

Duke u mbështetur në këto relacione, “Shkipnia” u themelua në vjeshtën e 1913, në kuadrin e reagimit të shqiptarëve ndaj sundimit serb e malazez. Modeli i krijimit të shoqërive apo komiteteve të fshehta, që funksiononin si grupime revolucionare e politike, ishte i njohur në Ballkanin e kohës. Të tillë kishin vepruar e vepronin edhe në territoret e njohura, si: në Maqedoni, në Bullgari apo Perandorinë Osmane. Qëllimi final i tyre ishte rimarrja e territoreve të konsideruara si të humbura. E në këtë aspekt “Shkipnia” nuk bënte përjashtim. Ajo ishte një shoqëri e fshehtë revolucionare, e përkushtuar për të arritur qëllimin e shprehur në statutin e saj: vendosjen e lidhjeve të forta mes shqiptarëve dhe promovimin e bashkimit dhe të progresit të tyre, kundrejt çdo mjeti<sup>12</sup>.

Shoqëria do të funksiononte si një qendër, e cila do të luftonte të gjithë kundërshtarët e interesave të shqiptarëve dhe do të mbronte të gjithë ata që punonin për mëmëdhenë, pra Shqipërinë. Flamuri i kuq me shkabën dykrenore, që simbolizonte idealin e shqiptarëve, konsiderohej “i shenjtë” në nenin 6 të statutit, sipas të cilit, të gjithë ata që ishin armiqësorë ndaj tij dënoheshin “me zjarr dhe gjak”.

“Shkipnia” drejtohej nga presidenti, i cili ruante anonimin. Organi më i lartë drejtues ishte komitetit qendror. Në janar të 1914, ajo ia kishte dalë të krijonte degë në Vlorë, Shkodër, Mat, Durrës, Elbasan dhe në disa zona shqiptare në Serbi e Mal të Zi, që në

---

<sup>11</sup> *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (janar - dhjetor 1914)*, përgatiti për botim Valentina Duka, Tiranë: Botimet “Toena”, 2012, f. 182-183, Raport i zëvendës konsullit britanik në Manastir, Greig për Crakanthorpe në Beograd, Manastir, 29 janar 1914; f. 200 - 201, Raport i zëvendës konsullit britanik në Manastir, Greig për Crakanthorpe në Beograd, Manastir, 12 shkurt 1914.

<sup>12</sup> *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (janar-dhjetor 1914)*..., f. 183, Raport i zëvendës konsullit britanik në Manastir, Greig për Crakanthorpe në Beograd, Manastir, 29 janar 1914.

dokumentacionin e kohës nuk specifikohen. Përpyekja për të vendosur një degë në Manastir duket se kishte dështuar. Çdo degë kishte si trup qeverisës këshillin, detyra e të cilit ishte të zbatonte udhëzimet e komitetit qendror. Në nenin 9 të statutit, specifikoj se anëtarët duhej të mbeteshin të fshehtë, sipas betimit që i kishin bërë presidentit, derisa “me ndihmën e Zotit, bashkimi dhe qëllimi i shqiptarëve të realizohej”<sup>13</sup>. Duket se sekreti nuk ishte ruajtur, përderisa diplomati britanik ia kishte dalë të mësonte disa nga emrat. Lista nis me Isa Boletinit, nga Mitrovica, për të vijuar me Hasan Prishtinën, Mahmut Gjurën nga Peja, Bajram Currin dhe Riza Beun nga Gjakova, Mersin Demën dhe Ali Pustinën nga Dibra<sup>14</sup>. Pjesë thelbësore e anëtarësisë së shoqërisë ishin shqiptarët e Kosovës, të larguar në kohën e Luftës së Parë Ballkanike dhe refugjatët nga Dibra, shtëpitë e të cilëve ishin plaçkitur dhe shkatërruan nga serbët në vjeshtën e 1913.

Kryeqendra e shoqërisë, sipas nenit 10 të Statutit, do të mbahej sekret, por ajo do të ishte përherë në Shqipëri. Për zëvendës konsullin britanik, nuk kishte dyshim se këtë funksion e luante Shkodra, e cila cilësohej si qendër tepër e rëndësishme e veprimtarisë së “Shqipnisë”. Nuk mendojmë se ky përcaktim lidhet vetëm me faktin se qyteti ishte pjesë e njësisë territoriale të shtetit shqiptar. Zgjedhja ka sens historik e logjik. Shkodra kishte një pozicion të rëndësishëm gjeografik, shumë afër Malit të Zi dhe Serbisë, prej nga ku mund të drejtohej veprimtaria politike, organizative dhe e armatosur. Njëkohësisht ajo mbante lidhje edhe me Mirditën e

---

<sup>13</sup> Po aty.

<sup>14</sup> *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (tetor-dhjetor 1913)*..., f. 242, Raport i zëvendës konsullit britanik në Manastir, Greig për Crakanthorpe në Beograd, Manastir, 14 tetor 1913; *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (janar-dhjetor 1914)*..., f. 182, Raport i zëvendës konsullit britanik në Manastir, Greig për Crakanthorpe në Beograd, Manastir, 29 janar 1914.

Malësinë dhe, ishte qendra natyrore dhe tregtare e Shqipërisë së Veriut. Si një pikë e gjallë tregtare, qyteti verior ishte vend grumbullimi i të gjithë tregtarëve nga Maqedonia Perëndimore<sup>15</sup>. Gjithë pellgu i Drinit të Zi më shumë ishte i lidhur me Shkodrën sesa me ndonjë qytet në Maqedoni. Duke qenë se administrohej nga ndërkombëtarët, fillimisht nga Këshilli i Admiralëve e më pas nga Komisioni Ndërkombëtar i Kontrollit, Shkodra konsiderohej qytet i qetë dhe i sigurt. Si i tillë ai shërbente si vend grumbullimi i veprimtarëve shqiptarë e bullgarë, kundërshtarë të serbëve e malazezëve. Po ashtu, deri në prill 1914, aty nuk kishte konsullatë serbe<sup>16</sup>, çka e mbante atë larg syrit të drejtpërdrejtë vëzhgues të Beogradit zyrtar.

Veprimtaria e shoqërisë “Shkipnia” nuk është pasqyruar dukshëm në dokumentacionin e kohës, të konsultuar deri më tani. Këtu mund të ketë ndikuar karakteri i fshehtë që ajo kishte. Megjithatë nisur nga informacionet e diplomatit të lartë britanik, të lartpërmendura dhe anëtarët të njohur të saj, nuk është e vështirë të kuptosh lidhjet dhe bashkëpunimin që “Shkipnia” kishte me bullgarët dhe komitetin maqedonas. Në raportin e 12 shkurtit 1912, diplomatit Creig nga Manastiri, bën me dije se prania e drejtuesve bullgarë, Pavel Hristov, Liapçev e Tatarçev në Shqipëri, “jetët e të cilëve i janë përkushtuar zbatimit të interesave bullgare në Maqedoni si edhe ekzistenca e shoqërisë “Shkipnia”, e cila synon rimarrjen e

---

<sup>15</sup> Arkivi i Institutit të Historisë, A.IV.449. Dokumentet serbe. Libri VII, (14 janar 1914 - 13 maj 1914), Ambasada e Serbisë në Mal të Zi për Ministrinë e Punëve të Jashtme në Beograd, Cetinë, 24 prill 1914.

<sup>16</sup> Po aty.

Shqipërisë serbe, janë një burim i vazhdueshëm shqetësimi për autoritetet serbe”<sup>17</sup>.

Në tërësinë e veprimtarisë së shoqërisë “Shkipnia”, vend të rëndësishëm zë ajo e Isa Boletinit, i cili në raportin e Shtabit të Përgjithshëm Serb, përshkruhet në këtë mënyrë: “Është trim. Figura e tij lë përshtypje të thellë tek udhëheqësit shqiptarë. Është shumë i gjatë, ka kokë të vogël, duar dhe këmbë të gjata. Kur ulet mblidhet i tëri dhe i ngjan bishës së egër, e cila bëhet gati për t’u hedhur në gjahun e vet...Të befason me çiltërsinë e tij. Në prill të këtij viti (1913) kur ishte në Paris dhe, në maj (kur qëndroi në Londër), çdo njërin që takonte e pyeste se a ishte për Shqipërinë apo kundër saj. Pastaj menjëherë fillonte ankesat për padrejtësitë që i bëheshin shqiptarëve dhe kanosej, se për gjithçka ai do të hakmerrej. Por, pas kësaj rreptësie qëndron një mençuri e fshehur. Boletini më shumë se udhëheqësit e tjerë, krijon plane dhe merr vendime...”<sup>18</sup>. Po cila ishte veprimtaria e kësaj shoqërie përtej pranverës së vitit 1914? Sa jetëgjatë ishte “Shkipnia”? Cilët ishin aleatët e saj? Me informacionin që zotërojmë deri më sot, përgjigjet e këtyre pyetjeve i kemi të vështirë t’i japim. Por, nisur nga qëllimi i krijimit, përmbajtja e statutit dhe veprimtaria e njohur tashmë, shoqëria “Shkipnia” mund të konsiderohet si pararendëse e “Komitetit Mbrojtja Kombëtare e Kosovës”, krijuar në rrjedhat e Luftës së Parë Botërore.

---

<sup>17</sup> *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (janar-dhjetor 1914)...*, f. 200 - 201, Raport i zëvendës konsullit britanik në Manastir, Greig për Crakanthorpe në Beograd, Manastir, 12 shkurt 1914.

<sup>18</sup> Muzafer Bislimi, *“Kryengritja e Dibrës e vitit 1913 në bazë të dokumenteve të Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Serbe”*, në: 100 vjet Pavarësi..., f. 283 - 284.

Dr. Ledia DUSHKU

## SUMMARY

### **THE SOCIETY “SHKIPNIA” AND ISA BOLETINI**

The year 1913 was not easy for Albanians in Kosova. The hope and optimism that came with the Declaration of Independence of Albania in Vlora on the 28th of November 1912 soon faded away. The decision taken by the Ambassadors Conference in London on the 22nd March 1913 regarding the northern border of the Albanian country, detached Kosova from Albania and it gave away the territory to a new conqueror, the Serbs. Displeased by this decision, the Albanians from Kosova reacted. In the midst of groups through which the Albanians of Kosova reacted was also the society “Shkipnia”, the formation of which is known to us through the reports of the British Vice Consul in Manastir, specifically through the report dating from 14th October 1913. More information is given in other reports dating from January and February of 1914, where the diplomat concedes to it the status of a society, informs us regarding some of its members, gives information regarding the region in which it had influence and some views on its activity. “Shkipnia” was a secret revolutionary society, dedicated to achieve its goals as declared in its statute: the establishment of strong relations between Albanians, promoting their unification and progress. According to the documents pertaining to the period that have been researched, the activity of the society “Shkipnia” was not completely portrayed. This

must have been due to its secret nature. However, stemming from the information given by the British diplomat, as mentioned above, as well by knowing the name of its members, it is not difficult to understand the connections and cooperation between “Shkipnia” and Bulgarians as well as the Macedonian Committee.

In the entirety of activity of “Shkipnia” society, an important role is played by Isa Boletini. But what was the activity of this society after the spring of 1914? How long did “Shkipnia” operate? Who were its allies? With the information we possess today, it is difficult to answer these questions. However, knowing the reason of its formation, the entailment of its statute and its activity, the society “Shkipnia” could be considered as a predecessor of the “Committee National Defense of Kosova” created during the First World War.

